

**Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
για την εξέταση DNA,
ως μέσου απόδειξης των οικογενειακών δεσμών στο προσφυγικό πλαίσιο**

I. Εισαγωγή

1. Τα τελευταία χρόνια, τα κράτη¹ καταφεύγουν όλο και περισσότερο στην εξέταση DNA ως μέσο απόδειξης των οικογενειακών σχέσεων, προκειμένου για την οικογενειακή συνένωση των προσφυγικών οικογενειών². Η υποβολή των ενδιαφερομένων σε παρόμοιες εξετάσεις αφορά επίσης διάφορες καταστάσεις του προσφυγικού πλαισίου. Πρόκειται για τις περιπτώσεις όπου οι πρόσφυγες που διαμένουν στη χώρα που επιβάλλει την εξέταση ζητούν την οικογενειακή συνένωση με συγγενείς τους, που ζουν σε άλλη χώρα και μπορεί να είναι ή να μην είναι πρόσφυγες. Η εξέταση DNA εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις όπου πρόσωπα που δεν είναι πρόσφυγες και ζουν σε κάποια χώρα ζητούν την οικογενειακή συνένωση με μέλη της οικογένειάς τους που είναι πρόσφυγες σε άλλη χώρα. Σε άλλες περιπτώσεις, οι χώρες μετεγκατάστασης υποχρεώνουν τα μέλη των οικογενειών των προσφύγων να υποβληθούν σε εξέταση DNA προκειμένου να επαληθεύσουν τις σχέσεις που επικαλέστηκαν κατά την υποβολή του σχετικού αιτήματός τους.

2. Εκτός από τις συγκεκριμένες συνέπειες που αφορούν στους λόγους για τους οποίους υποβάλλονται οι ενδιαφερόμενοι στην εξέταση DNA, είναι σοβαρές οι επιπτώσεις στο δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της ενότητας της οικογένειας. Υπό το πρίσμα της αυξημένης εφαρμογής της εξέτασης DNA για την επαλήθευση των οικογενειακών δεσμών σε προσφυγικές καταστάσεις στόχος του παρόντος σημειώματος είναι η παροχή βασικών κατευθυντήριων οδηγιών για δύο καίρια ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά στο προσφυγικό πλαίσιο, δηλαδή, (i) για το γενικό ζήτημα του τρόπου με τον οποίο πραγματοποιείται η εξέταση DNA με σκοπό τη διαφύλαξη της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και (ii) για την τήρηση των αρχών της ενότητας της οικογένειας όταν σκοπός της εξέτασης DNA είναι να εξακριβωθούν οι οικογενειακοί δεσμοί. Κατ' αρχήν παρουσιάζεται η εξέταση DNA, στη συνέχεια παρατίθενται σκέψεις για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και αναλύονται οι αρχές που διέπουν την ενότητα της οικογένειας σε σχέση με αυτήν την ιατρική εξέταση στο προσφυγικό πλαίσιο και τέλος ανακεφαλαιώνονται οι οδηγίες, όπως προκύπτουν από τα ειδικότερα μέρη του παρόντος σημειώματος. Τέλος, εκτίθενται συμπληρωματικές οδηγίες ώστε να είναι ολοκληρωμένη η παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο πρέπει να διενεργείται η εξέταση DNA στο πλαίσιο προσέγγισης διαπνεόμενης από το σεβασμό της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του σεβασμού της αρχής της ενότητας της οικογένειας.

II. Η εξέταση DNA

3. Η εξέταση DNA είναι μοριακή μεθοδολογική εξέταση με την οποία διαπιστώνεται η ύπαρξη ή μη συγκεκριμένης ακολουθίας δεσοξυριβονουκλεϊκού οξέος (DNA), το οποίο είναι το κληρονομικό ή γενετικό υλικό που υπάρχει σε κάθε κύτταρο του ανθρώπινου σώματος. Όλα τα κύτταρα του σώματος ενός ανθρώπου έχουν το ίδιο DNA. Έτσι, η εξέταση DNA αποτελεί επιστημονική μέθοδο με την οποία προσδιορίζεται η ταυτότητα ενός προσώπου με τη σύγκριση δειγμάτων του σώματός του. Εφαρμόζεται επίσης για να αποδειχθούν οι σχέσεις προσώπων με τη σύ-

¹ Πολλά κράτη έχουν υιοθετήσει την εξέταση DNA για την απόδειξη των οικογενειακών σχέσεων, μεταξύ των οποίων η Δανία, η Γαλλία, οι ΗΠΑ.

² Σε αυτό το πλαίσιο οικογενειακή συνένωση σημαίνει την αποκατάσταση της οικογενειακής ζωής των μελών της οικογένειας που έχει διασπαστεί στη χώρα που επιβάλλει την εξέταση DNA με την εισδοχή τους στην επικράτεια της προκειμένου να συνενωθούν με την υπόλοιπη οικογένεια με κριτήριο τους οικογενειακούς δεσμούς.

γκριση του γενετικού υλικού τους αφού όλα τα πρόσωπα που έχουν μεταξύ τους δεσμούς αίματος έχουν παρόμοια γενετική αλληλουχία. Δείγματα κυττάρων μπορούν να ληφθούν από το αίμα, το σάλιο ή από τρίχες.

4. Η εξέταση DNA, ως μέσο απόδειξης των οικογενειακών δεσμών, εφαρμόζεται τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Στο μέτρο που περιορίζεται σε διαπιστωμένους γενετικούς δεσμούς, εξυπηρετεί κυρίως την επιβεβαίωση των σχέσεων γονέων - παιδιών, αδερφών, παπούδων/γιαγιάδων και εγγονών και θείων - ανιψιών. Λαμβάνοντας υπόψη την επιστημονική τους φύση, τα αποτελέσματα αυτών των εξετάσεων θεωρούνται συμπερασματικά με την έννοια ότι αποτελούν τεκμήριο ή άλλης μορφής απόδειξη της επικαλούμενης οικογενειακής σχέσης.

III. Η εξέταση DNA και το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής

5. Με δύο τρόπους επηρεάζει η εξέταση DNA το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής³. Πρώτον, δεδομένου ότι το DNA αποκαλύπτει πληροφορίες για την κληρονομικότητα και την ταυτότητα του προσώπου που υποβάλλεται στην εξέταση τα δείγματα που λαμβάνονται μπορεί να παραβιάσουν το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής όταν δεν είναι προσεκτικά οριοθετημένο το σχετικό γενικό πλαίσιο. Δεύτερον, υπάρχει κίνδυνος αποκάλυψης των προσωπικών δεδομένων που λαμβάνονται από τα δείγματα DNA σε τρίτους μη εξουσιοδοτημένους όταν δεν πληρούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις διαχείρισης, αποθήκευσης ή διάθεσης τους. Επομένως, οι ανεπαρκείς εγγυήσεις προστασίας των δεδομένων μπορεί να συνιστούν «εισβολή στην προσωπική σφαίρα» του ενδιαφερόμενου και να παραβιάζουν το δικαίωμά του στην προστασία της ιδιωτικής ζωής⁴.

6. Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου εγγυάται στον καθένα την προστασία της ιδιωτικής του ζωής, της τιμής του και της υπόληψής του από αυθαίρετες ή παράνομες προσβολές ή επιθέσεις. Όμως, η παρεχόμενη προστασία δεν είναι απόλυτη⁵. Ειδικότερα, όπως διευκρίνισε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων οι «επεμβάσεις επιτρέπονται» μόνο σύμφωνα με νομοθετικά ή άλλα μέτρα που καθορίζουν λεπτομερώς τις ειδικότερες περιστάσεις και οριοθετούν τους τύπους τους⁶. Επιπλέον, οποιαδήποτε επέμβαση πρέπει να συνιστά μέσο ανάλογο και εύλογο του επιδιωκόμενου θεμιτού στόχου που είναι το συμφέρον της κοινωνίας και να είναι σύμφωνη με τις διατάξεις, το σκοπό και το αντικείμενο του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων⁷.

7. Το άρθρο 23 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων ορίζει ότι η «οικογένεια» έχει δικαίωμα στην προστασία της κοινωνίας και του κράτους⁸. Εφαρμόζοντας

³ «Η εξέταση DNA έχει σημαντικές επιπτώσεις στο σεβασμό του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής στο πλαίσιο του άρθρου 17 του Συμφώνου [Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων]. Η Δανία υποχρεούται να διασφαλίσει ότι οι εξετάσεις DNA πραγματοποιούνται μόνον όταν είναι αναγκαίες και κατάλληλες για τον καθορισμό του οικογενειακού δεσμού στον οποίο στηρίζεται η άδεια διαμονής (άρθρο 23)». Βλέπε Συμπερασματικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη Δανία, έγγραφο [CCPR/CO/70/DNK, 31.10.2000](#).

⁴ Εκτός από τη δυνατότητα εντοπισμού ενός προσώπου και εξακρίβωσης των σχέσεών του το DNA περιλαμβάνει βιολογικές πληροφορίες, για παράδειγμα σχετικές με κληρονομικές ασθένειες. Επίσης, η εξέταση DNA μπορεί να πραγματοποιηθεί με δείγματα ληφθέντα χωρίς τη γνώση του ενδιαφερόμενου.

⁵ Βλέπε άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (N. 2462/1997, ΦΕΚ 25, τ. Α'), άρθρο 15 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (N.2101/1992, ΦΕΚ 192, τ. Α), άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (N.Δ. 53/1974, ΦΕΚ 256, τ. Α').

⁶ Βλέπε γενικά: [Human Rights Committee, General Comment No. 16: Article 17 \(Right to Privacy\), The Right to Respect of Privacy, Family, Home and Correspondence and Protection of Honour and Reputation, 8.4.1988](#).

⁷ Ibid.

⁸ Βλέπε επίσης το άρθρο 10 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώμα-

αυτό το θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα στο προσφυγικό πλαίσιο τα κράτη έχουν έννομο συμφέρον να διασφαλίζουν τον ορθό και έγκυρο εντοπισμό των προσώπων που επικαλούνται οικογενειακούς δεσμούς ως μέλη οικογενειών προσφύγων. Έχουν επίσης έννομο συμφέρον να καταπολεμούν τις δόλιες πρακτικές, προκειμένου να διαφυλάττουν την ακεραιότητα των διαδικασιών της οικογενειακής συνένωσης και της αποτελεσματικής εφαρμογής του άρθρου 23 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων. Θεωρείται μέσο ανάλογο και επομένως νομικά δικαιολογημένο η εξέταση DNA που αποσκοπεί στη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας και στην καταπολέμηση της απάτης.

8. Ωστόσο, για να εξασφαλιστεί η προστασία από κάθε μορφής αυθαίρετη επέμβαση επιβάλλεται να ρυθμίζεται προσεκτικά το γενικότερο πλαίσιο της εξέτασης DNA. Πρέπει να προβλέπονται με σαφήνεια οι προϋποθέσεις της εξέτασης για την απόδειξη των οικογενειακών σχέσεων, οι μέθοδοι λήψης του δείγματος του γενετικού υλικού, τα δεδομένα που εξάγονται καθώς και τα μέτρα προστασίας τους .

9. Εξίσου σημαντική είναι η ρύθμιση της διαχείρισης των δεδομένων που εξάγονται από τα δείγματα DNA. Επιβάλλεται η προστασία του εμπιστευτικού χαρακτήρα των σχετικών δεδομένων στο διηνεκές και η ενημέρωση μόνον των εξουσιοδοτημένων να λάβουν γνώση. Επίσης, αυστηρό πρέπει να είναι το πλαίσιο της διάθεσης και, ανάλογα με την περίπτωση, της αποθήκευσης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που πρέπει να διέπεται από τα διεθνή πρότυπα προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

10. Σύμφωνα με τα ισχύοντα για όλες τις περιπτώσεις όπου απαιτείται η συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου όσοι υποχρεούνται να υποβληθούν σε εξέταση DNA πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αποφασίσουν εάν αποδέχονται ή όχι να υποβληθούν σε αυτήν. Η δυνατότητα αυτή πρέπει να παρέχεται στα παιδιά που είναι ώριμα και μπορούν να εκθέσουν τη γνώμη τους, καθώς και στους υπεύθυνους φροντίδας / επιτρόπους των ασυνόδευτων ή χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που καλούνται να υποβληθούν στη σχετική εξέταση. Για να είναι τεκμηριωμένη η σχετική απόφαση τους, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να ενημερώνονται για τις λεπτομέρειες της εξέτασης, συμπεριλαμβανομένων των λόγων για τους οποίους διενεργείται, για τη μεθοδολογία της, για τα αποτελέσματά της και τυχόν κινδύνους καθώς και για τις διαθέσιμες εγγυήσεις προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εξίσου σημαντική είναι η υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να διευκρινίζουν τις συνέπειες της άρνησης υποβολής στην εξέταση.

11. Σχετικά με τα παραπάνω, πριν υποβληθούν στην εξέταση, οι ενδιαφερόμενοι δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στις κατάλληλες συμβουλευτικές υπηρεσίες, που παρέχονται από την αρχή που την επιβάλλει. Η παροχή των σχετικών συμβουλών είναι απαραίτητη γιατί εγγυάται την ολοκληρωμένη ενημέρωση των ενδιαφερομένων για τη φύση της εξέτασης και για τις συνέπειές της, και μεταξύ άλλων, για την πιθανότητα εξαγωγής απρόσμενων αποτελεσμάτων για μακροχρόνια αναγνωρισμένες οικογενειακές σχέσεις. Η συμβουλευτική είναι ζωτικής σημασίας όχι μόνον πριν αλλά και μετά την εξέταση, ειδικότερα επειδή αμβλύνει τυχόν συναισθηματικά ή ψυχολογικά τραύματα στην περίπτωση απρόβλεπτων αποτελεσμάτων και συμβάλει στη μείωση ενδεχόμενων κινδύνων ασφάλειας ή προστασίας.

τα (N. 1532/1985, ΦΕΚ 45, τ. Α΄) που προβλέπει ότι «η μεγαλύτερη κατά το δυνατό προστασία και βοήθεια πρέπει να παρασχεθεί στην οικογένεια».

IV. Η εξέταση DNA ως μέσο διαπίστωσης των οικογενειακών σχέσεων στο προσφυγικό πλαίσιο

12. Η ύπαρξη οικογενειακών σχέσεων είναι πραγματικό γεγονός επιδεικτικό απόδειξης. Τα σχετικά στοιχεία μπορεί να είναι έγγραφα ή προφορικά. Ειδικότερα αναγνωρίζεται ότι οι πρόσφυγες διαφεύγουν συχνά από τη χώρα καταγωγής τους χωρίς προσωπικά έγγραφα. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, απλά δεν εκδίδονται τα έγγραφα πιστοποίησης της προσωπικής κατάστασης. Ως εκ τούτου, ενδέχεται να υπάρχουν καταστάσεις όπου οι σχέσεις αποδεικνύονται μόνο με την προφορική μαρτυρία των ενδιαφερόμενων προσφύγων. Επομένως, η συνέντευξη με τα μέλη της οικογένειας θα πρέπει να αποτελεί κατ' αρχήν το κύριο μέσο απόδειξης των οικογενειακών σχέσεων. Όταν υπάρχουν έγγραφα, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως επιβεβαιωτικά των σχετικών ισχυρισμών⁹. Ωστόσο, τούτο πρέπει να αποφευχθεί γιατί συχνά, εξαιτίας της πίεσης που ασκείται για την επίδειξη παρόμοιων εγγράφων, οι πρόσφυγες αναγκάζονται να αναλάβουν πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα επιστροφή στην πατρίδα τους και / ή προσέγγιση των αρχών της χώρας καταγωγής τους, διακινδυνεύοντας τη σύλληψη, την κράτηση ή άλλες υπέρμετρες συνέπειες.

13. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θεωρεί ότι η εξέταση DNA, ως μέσο εξακρίβωσης των οικογενειακών σχέσεων, πρέπει να εφαρμόζεται μόνον όταν υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες και αφού έχουν αξιολογηθεί όλα τα άλλα είδη της απόδειξης ή όταν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για δόλια πρόθεση οπότε θεωρείται η μόνη αξιόπιστη μέθοδος για την εξακρίβωση της απάτης.

14. Δεν σημαίνει πρόθεση εξαπάτησης η απόδειξη περί μη ύπαρξης δεσμού αίματος. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτισμικές και κοινωνικές διαστάσεις των οικογενειακών σχέσεων. Στο προσφυγικό πλαίσιο η φύση που αποδίδεται στις οικογενειακές σχέσεις μπορεί να κατανοηθεί σε συνάρτηση με το κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των προσφύγων. Επιπρόσθετα, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες πιστεύει ότι προκειμένου για την οικογενειακή συνένωση οι ενδιαφερόμενοι τείνουν να μην αλλοιώνουν μη υφιστάμενους δεσμούς αίματος όταν έχουν τη βεβαιότητα ότι χαρακτηρίζονται μέλη της οικογένειας τα πρόσωπα που πάντα αντιμετώπιζαν και θεωρούσαν μέλη της οικογένειάς τους και με τα οποία έχουν αναπτύξει ισχυρούς προσωπικούς δεσμούς ή διατηρούν σχέσεις αμοιβαίας εξάρτησης¹⁰.

15. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχει οικουμενικός και μοναδικός ορισμός της έννοιας της «οικογένειας». Το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει διάφορες μορφές οικογένειας. Στο Σχολίο της για το άρθρο 23 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων¹¹ η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει ότι ο όρος «οικογένεια» πρέπει να ερμηνεύεται «διασταλτικά» ώστε να «περιλαμβάνει όλους όσους αποτελούν την οικογένεια, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της κοινωνίας του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους»¹². Με τα Πορίσματα No. 24 (XXXII) για την Οικογενειακή

⁹ Υπενθυμίζεται ότι σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να απαιτείται από τους πρόσφυγες να επικοινωνήσουν με τη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να εφοδιαστούν με έγγραφα.

¹⁰ Βλέπε: UNHCR, Policy and Procedural Guidelines: Addressing Resettlement Fraud Perpetrated by Refugees, March 2008.

¹¹ Άρθρο 23 παρ.1 του Συμφώνου: «Η οικογένεια είναι η φυσική και θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και έχει δικαίωμα στην προστασία της κοινωνίας και του κράτους».

¹² Βλέπε Human Rights Committee: General Comment No. 19: Article 23 (The Family) Protection of the Family, the Right to Marriage and Equality of the Spouses, 27 July 1990. « Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι μπορεί να διαφέρουν από κράτος σε κράτος ακόμη και από περιοχή σε περιοχή του ίδιου κράτους ορισμένες πτυχές της έννοιας της οικογένειας. Επομένως, δεν είναι εφικτός ένας τυποποιημένος ορισμός της έννοιας αυτής. Όμως, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι όταν μια ομάδα προσώπων αντιμετωπίζεται ως οικογένεια σύμφωνα με τη νομοθεσία και την πρακτική ενός κράτους, πρέπει να απολαμβάνει την προστασία που ορίζει το άρθρο 23»(παράγραφος 2). Στο Γενικό Σχόλιο No. 16

Συνένωση και No. 88 (L) για την Προστασία της Οικογένειας των Προσφύγων η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καλεί τα κράτη να εφαρμόζουν φιλελεύθερα κριτήρια για τον προσδιορισμό των μελών της οικογένειας προκειμένου για την εισδοχή τους στο έδαφός τους ώστε να προάγουν «την ολοκληρωμένη συνένωση της οικογένειας»¹³. Επομένως, ο ορισμός της «οικογένειας» εξαρτάται από τις κοινωνικές πρακτικές και τις αξίες κάθε πολιτισμού, που μπορεί να υπαγορεύσει πώς προσδιορίζονται οι σχέσεις καθώς και τη μακροχρόνια συναισθηματική εξάρτηση και την αμοιβαία αποδοχή των σχέσεων¹⁴. Πρέπει να επιδιώκεται η φιλελεύθερη αναγνώριση των οικογενειακών σχέσεων ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός της αρχής της ενότητας της οικογένειας.

V. Σύνοψη των βασικών κατευθύνσεων για την εξέταση DNA ως μέσου απόδειξης των οικογενειακών σχέσεων στο προσφυγικό πλαίσιο

α) Η προσέγγιση της εξέτασης DNA για την απόδειξη των οικογενειακών σχέσεων με γνώμονα το σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας

16. Ενόψει της παρεμβατικής φύσης της και των κινδύνων της παραβίασης του δικαιώματος κάθε προσώπου στην προστασία της ιδιωτικής του ζωής επαναλαμβάνεται ότι είναι απαραίτητη η υιοθέτηση κάθε μέτρου που διασφαλίζει ότι εφαρμόζεται ως έσχατο μέσο η εξέταση DNA για την εξακρίβωση των οικογενειακών σχέσεων. Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι η εξέταση DNA θεωρείται η μόνη αξιόπιστη μέθοδος απόδειξης της απάτης η εφαρμογή της εγγυάται το σημαντικό στόχο της διαφύλαξης της ακεραιότητας των σχετικών προγραμμάτων, όταν είναι ισχυρές οι ενδείξεις της πρόθεσης εξαπάτησης του ενδιαφερόμενου που επικαλείται την ύπαρξη οικογενειακών σχέσεων.

17. Τα κράτη μέλη πρέπει να θέσουν σαφή κριτήρια για τις περιπτώσεις όπου η εξέταση DNA θεωρείται απαραίτητη για τον καθορισμό των οικογενειακών σχέσεων, συμπεριλαμβανομένης της εισδοχής στην επικράτειά τους για λόγους οικογενειακής συνένωσης.

18. Η προσέγγιση της εξέτασης DNA με γνώμονα το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της αξιοπρέπειας προκειμένου για τη διαπίστωση των οικογενειακών σχέσεων πρέπει να ρυθμίζεται με αυστηρότητα ώστε να διασφαλίζεται η παροχή εγγυήσεων για τη μη διακριτική μεταχείριση και για το σεβασμό του δικαιώματος του ενδιαφερόμενου στην προστασία της ιδιωτικής του ζωής.

19. Πριν την εξέταση απαιτείται ρητή και ενημερωμένη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου. Στους ανήλικους που είναι ικανοί να εκφράζουν τις απόψεις τους πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης της απόφασης, να εκφράζουν τις θέσεις τους και τη συγκατάθεσή τους¹⁵. Οι γονείς των ανηλίκων θα πρέπει να συγκατατίθενται πριν την εξέταση του παιδιού τους, ενώ στην περίπτωση των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους ανηλίκων απαιτείται η συγκατάθεση του υπεύθυνου της φροντίδας τους και / ή του επιτρόπου. Ανάλογα με την περίπτωση, στους γονείς που έχουν αποχωριστεί από τα παιδιά τους πρέπει να παρέχεται κάθε συνδρομή για να επικοινωνήσουν μαζί τους και να συναποφασίσουν. Η

για το άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων που προβλέπει την προστασία του δικαιώματος από την αυθαίρετη ή παράνομη παρενόχληση της ιδιωτικής ζωής, της οικογένειας, της οικίας ή της αλληλογραφίας (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 6) η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει στην παράγραφο 5: «Όσον αφορά στον όρο οικογένεια, ο σκοπός του Συμφώνου επιβάλλει να ερμηνεύεται διασταλτικά στο πλαίσιο του άρθρου 17 ώστε να περιλαμβάνει όλα τα μέλη της οικογένειας, όπως είναι αντιληπτή στην κοινωνία του ενδιαφερόμενου συμβαλλόμενου κράτους».

¹³ Βλέπε επίσης τα Πορίσματα No. 9 (XXVIII), No. 84 (XLVIII) και No. 85 (XLIX).

¹⁴ Βλέπε επίσης: Note on Family Reunification, 18 July 1983.

¹⁵ Άρθρο 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

εξέταση DNA στα παιδιά πρέπει να διέπεται από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού¹⁶.

20. Η εξέταση DNA πρέπει να διενεργείται από εξειδικευμένο προσωπικό ευαισθητοποιημένο στους κανόνες τήρησης του απορρήτου.

21. Πριν την εξέταση DNA για την εξακρίβωση των οικογενειακών σχέσεων επιβάλλεται η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών που πρέπει να διασφαλίζεται από την αρχή που την απαιτεί. Αυτού του είδους η συμβουλευτική πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις σχετικές πληροφορίες ώστε οι ενδιαφερόμενοι να αποφασίζουν έγκυρα γνωρίζοντας τις τεχνικές λεπτομέρειες της εξέτασης, τους λόγους για τους οποίους διενεργείται, καθώς και τις συνέπειες της άρνησης υποβολής σε αυτήν. Επίσης, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να ενημερωθούν για το ενδεχόμενο των απρόβλεπτων αποτελεσμάτων. Τούτο συμβάλει στην αποτροπή των ενδεχόμενων κινδύνων προστασίας που οφείλονται στο προκαλούμενο από τα απρόσμενα αποτελέσματα συναισθηματικό τραύμα¹⁷.

22. Στο πλαίσιο της συμβουλευτικής που προηγείται της εξέτασης DNA οι άμεσα ενδιαφερόμενοι ή άλλοι πρέπει να κληθούν να αποκαλύψουν τις σχέσεις που αντιμετωπίζουν πολιτισμικά ως δεσμούς αίματος παρότι δεν ισχύει τούτο από βιολογικής άποψης. Επιβάλλεται να διευκρινίζεται η επιλογή που παρέχεται σε αυτά τα μέλη της οικογένειας να συνενωθούν με τους κυρίως αιτούντες στο πλαίσιο της οικογενειακής συνένωσης ή της διαδικασίας μετεγκατάστασης. Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι, με την επιφύλαξη ισχυρών και σαφών ελαφρυντικών περιστάσεων, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία η αίτησή τους όταν η εξέταση DNA διαψεύδει τη σχέση που επικαλέστηκαν¹⁸.

23. Η συμβουλευτική που προηγείται της εξέτασης DNA πρέπει να παρέχεται από εξειδικευμένο προσωπικό και σε περιβάλλον εμπιστευτικότητας. Στους ενδιαφερόμενους πρέπει να παρέχεται χρόνος να εξετάσουν τις επιλογές που διαθέτουν.

24. Για τη συναισθηματική και ψυχική ευεξία των ενδιαφερομένων η αρχή που απαιτεί τη διενέργεια της εξέτασης DNA οφείλει να επιδείξει ιδιαίτερη ευαισθησία κατά την ανακοίνωση των αρνητικών αποτελεσμάτων. Επιβάλλεται να εξεταστεί με ποιο τρόπο, σε ποιον και με ποια σειρά προτεραιότητας ανακοινώνονται οι σχετικές πληροφορίες. Μετά την εξέταση είναι απαραίτητες η στενή παρακολούθηση των ενδιαφερομένων και η παροχή συμβουλών που αποτρέπουν εν δυνάμει κινδύνους προστασίας. Στην περίπτωση αρνητικού αποτελέσματος, θα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα μιας δεύτερης ευκαιρίας ώστε να εξασφαλιστεί η μέγιστη αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Στην περίπτωση που η εξέταση DNA στην οποία υποβάλλονται πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει διενεργηθεί εν γνώσει, με τη συνεργασία ή την υποστήριξη της οργάνωσης και τα αποτελέσματα αφορούν στην καταλληλότητα ή στην ακεραιότητα των επιχειρησιακών προγραμμάτων της πρέπει να προβλεφθεί η υπογραφή κατάλληλων πρωτοκόλλων για την επίσημη ενημέρωσή της.

25. Η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της εξέτασης DNA πρέπει να πληροί αυστηρά τους κανόνες της εμπιστευτικότητας. Ο φορέας ή το προσωπικό που διενεργεί την εξέταση υποχρεούται να κοινοποιεί τα αποτελέσματα μόνο στην αιτούσα αρχή. Όσον αφορά τα άμεσα ενδιαφερόμενα μέρη η αρχή που απαίτησε την εξέταση οφείλει να ενημερώσει για τα αποτελέσματα μόνον τα πρόσωπα που υποβλήθηκαν σε αυτήν ή, στην περίπτωση των παιδιών, τους γονείς τους

¹⁶ Το άρθρο 3 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει ότι «σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά ... πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού». Βλέπε επίσης UNHCR, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, May 2008.

¹⁷ Για παράδειγμα, στις περιπτώσεις παιδιών που γεννήθηκαν μετά από βιασμό της μητέρας τους από άγνωστο.

¹⁸ Βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 10.

ή του υπεύθυνους της φροντίδας τους και / ή επιτρόπους που συγκατατέθηκαν για λογαριασμό τους. Εκτός αυτού του κύκλου των προσώπων, οιαδήποτε περαιτέρω κοινοποίηση των αποτελεσμάτων προϋποθέτει τη συγκατάθεση των υποβληθέντων στην εξέταση, και, στην περίπτωση των παιδιών, των γονέων ή των επιτρόπων τους, ανάλογα με την περίπτωση.

26. Για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και στο πλαίσιο της επαλήθευσης των οικογενειακών σχέσεων δεν πρέπει να συλλέγονται δείγματα DNA, πλην εκείνου που είναι αναγκαίο για την απόδειξη του οικογενειακού δεσμού. Οι σχετικές πληροφορίες δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για οποιοδήποτε άλλο σκοπό (π.χ. ιατρικές εξετάσεις ή ποινικές έρευνες) παρά μόνο για την εξακρίβωση των οικογενειακών σχέσεων.

27. Κάθε υλικό της εξέτασης πρέπει να καταστρέφεται μετά την έκδοση της σχετικής απόφασης. Στην περίπτωση της αποθήκευσής του, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να ενημερωθούν για τους λόγους και για τον τόπο της αποθήκευσής του και να παράσχουν τη σχετική συγκατάθεσή τους.

β) Η ενότητα των οικογενειών των προσφύγων και η εξέταση DNA

28. Η εξέταση DNA μπορεί να αποτελεί επέμβαση στην ιδιωτική ζωή και να έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να είναι η μόνη εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση σημαντικών επιχειρησιακών στόχων. Επιβάλλεται η συνετή και προσεκτική προσφυγή στη μέθοδο της εξέτασης DNA για την απόδειξη οικογενειακών δεσμών στο προσφυγικό πλαίσιο σύμφωνα με τα οριζόμενα στο παρόν έγγραφο. Κατ' αρχήν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη αποδεικτικά έγγραφα, αρχεία καταγραφής, συνεντεύξεις με τους ενδιαφερομένους και άλλες μορφές επαλήθευσης της οικογενειακής σχέσης που επικαλέστηκε ο ενδιαφερόμενος. Το πλεονέκτημα της αμφιβολίας πρέπει να εφαρμόζεται στις περιπτώσεις όπου τα αποδεικτικά στοιχεία επιβεβαιώνουν την οικογενειακή σχέση που επικαλείται ο ενδιαφερόμενος και δεν υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες.

29. Δεν πρέπει κατ' ανάγκην να συνάγεται το συμπέρασμα της πρόθεσης εξαπάτησης του ενδιαφερόμενου σε κάθε περίπτωση που η εξέταση DNA διαψεύδει το δεσμό αίματος, καθώς ενδέχεται να υπάρχουν άλλοι λόγοι για τους οποίους επικαλέστηκε μια ιδιαίτερη σχέση.

30. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προάγει τη φιλελεύθερη και διευρυμένη έννοια του όρου της «οικογένειας» που επιτρέπει τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας με την οποία ζουν οι πρόσφυγες στη χώρα καταγωγής τους. Κατά την εξέταση των υποθέσεων οικογενειακής συνένωσης των προσφυγικών οικογενειών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί κανόνες της κοινότητας καταγωγής του πρόσφυγα καθώς και η συναισθηματική εξάρτηση και η μακροχρόνια αποδοχή των σχέσεων που επικαλείται.

31. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συστήνει να υποβληθεί σε εξέταση DNA ένας μόνο γονέας, κατά προτίμηση η μητέρα, όταν σκοπός είναι να εξακριβωθεί η σχέση γονέα-παιδιού. Στην περίπτωση που είναι αποδεδειγμένη η σχέση μητέρας/παιδιού η απόδειξη του γάμου¹⁹ της μητέρας με το σύντροφό της αρκεί για την επαλήθευση της σχέσης του πατέρα με το παιδί, χωρίς να καθίσταται αναγκαία η εξέταση DNA.

γ) Λοιπές εκτιμήσεις

32. Η εξέταση DNA δεν πρέπει να καθυστερεί τις συχνά χρονοβόρες διαδικασίες της οικογενειακής συνένωσης. Το κόστος της εξέτασης DNA πρέπει να επωμίζεται το κράτος που την απαιτεί. Οι σχετικές δαπάνες μπορούν να μην αναζητηθούν από τους πρόσφυγες για ανθρωπιστικούς λόγους, ή, τουλάχιστον, η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση μπορεί να εξετάσει το ενδεχόμενο

¹⁹ Για την εξακρίβωση των οικογενειακών σχέσεων τούτο αφορά επίσης αρραβωνιασμένα ζευγάρια, ζευγάρια που έχουν συνάψει εθιμικό γάμο ή που ζουν μαζί για σημαντικό χρονικό διάστημα.

επιστροφής τους στους ενδιαφερόμενους²⁰.
Υπατη Αρμοστέία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
Ιούνιος 2008

²⁰ Εναλλακτικά, όταν τα αποτελέσματα είναι θετικά μπορεί να καλυφθούν οι δαπάνες της εξέτασης από την αρχή που την απαίτησε.